

УДК 351:35.082.4

Л. Оліфіренко

НОРМОУТВОРЮЮЧА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ У МЕХАНІЗМІ ВЗАЄМОДІЇ КОРПОРАТИВНИХ СТРУКТУР ІЗ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ

Запропоновано удосконалення складових механізму державного регулювання розвитку корпорацій, заснованого на інституціональному підході. Визначено роль держави щодо створення якісно нового інституційного середовища, основаного на стимулюванні пропозицій товарів і послуг.

Ключові слова: механізм державного регулювання, інституціональне середовище, корпоративні структури.

Основним принципом формування інституціонального розвитку корпорацій зобов'язане стати підвищення ефективності, а не механічне нарощування регулятивних повноважень. Внаслідок цього особливого значення набуває завдання регламентації методів та засобів державного впливу на діяльність корпорацій, забезпечуючи прозорість та відкритість у відносинах на всіх рівнях управління, дотримання національних інтересів щодо інтеграції економіки країни у світовий економічний простір та рівноправності умов конкуренції.

Метою статті є визначення складових механізму державного регулювання розвитку корпоративних структур у поєднанні державних, корпоративних та індивідуальних норм, які регламентують їх діяльність у контексті удосконалення інституціональної бази розвитку корпорацій.

Пошуком моделей стратегічних перетворень держави, суспільства і бізнесу є чисельні наукові дослідження, що висвітлені у наукових працях Т. Веблена, М. Міллера, Д. Норта, Р. Коуза, М. Портера, О. Ульямсона та інших. Окремі положення багатоаспектної проблематики розглядали вітчизняні вчені, зокрема: О. Амоша, С. Біла, В. Бодров, З. Варналій, В. Гесць, Л. Головова, В. Євтушевський, М. Козоріз, О. Кузьмін, М. Корецький, М. Радева, О. Поважний, Л. Федулова та інші.

Незважаючи на великий науковий інтерес фахівців до проблем державного регулювання, не вирішеними залишаються питання структуризації відносин у механізмі державного регулювання розвитку корпорацій як основи для формування структурної політики; розширення уявлення про інституціональне середовище функціонування корпоративних структур стосовно об'єкта, принципів, методів і рівнів управління, типу відносин, регламентуючих норм взаємодії структурних елементів, координації, типу соціуму та поглядів на ефективність державного регулювання.

Роль держави у сучасних українських реаліях, що характеризуються неспроможністю ринкової саморегуляції подолати інституційні, інвестиційні, фінансові колапси, стає визначальною, особливо з огляду на глибину соціально-економічних наслідків. Недосконалість існуючого законодавства призводить до уповільненого формування ефективного корпоративного сектора економіки, його інфраструктури, незадовільного виконання прийнятих законів. В Україні слабо розвинені інститути, здатні акумулювати всі наукові досягнення та здобутки нації, і повернути їх на благо суспільства [1]. Ефективність ринкових реформ виявилась неадекватною соціально-

економічній ефективності, неспівставною із заплаченою високою ціною у формі глибинного руйнування виробничого, технічного, людського потенціалу, неадекватних у порівнянні з втратами інших країн із перехідною економікою [2 – 5].

Пріоритетом діяльності органів державної влади має стати підвищення конкурентоспроможності корпоративних структур та окремих великих компаній, розширення їх галузевої спеціалізації, екологізації виробництва, розбудова виробничої, транспортної та ринкової інфраструктури.

У процесі модернізації інституціонального середовища функціонування корпорацій держава виступає в ролі законодавця і гаранта дотримання законів. Правова база корпоративного сектора економіки має вирішувати ще одне важливе завдання: створення механізмів забезпечення оновлення та розширення відтворювального процесу виробництва товарів та послуг, який робив би підприємницьку діяльність більш рентабельною та соціально справедливою. Задля модифікації інституціонального середовища функціонування корпорацій доцільно зважати на історичний досвід європейської правової системи, що поділяє право власності на публічне (відносини держави з приватними особами) і приватне (захист приватних інтересів), які врегульовують відносини між приватними інтересами, пов'язаними з отриманням прибутку. Вироблення такого механізму забезпечує інтеграційний тип приватного капіталу корпорації та держави як єдиний функціональний економічний механізм (рис. 1).

Основою запропонованого організаційно-структурного механізму є дві основні ознаки: предмет структуризації та метод структуризації. Предметом будемо вважати процеси розвитку сукупності промислових корпорацій, визначених за функціональною ознакою, і пов'язаних певним типом відносин між структурними елементами, які відрізняються наявністю специфічних активів, що складають їхню типізацію. Метод структуризації містить сукупність способів, норм, засобів впливу на структурні елементи визначеного об'єкта. Побудова запропонованого механізму ґрунтується на ключових ознаках, що характеризують корпорацію (акціонерне товариство) і відрізняють її від інших організаційних форм підприємництва [6, 7]:

- корпорація – підприємницьке товариство, що створюється винятково у формі акціонерного товариства, публічного акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю;
- кожен з учасників корпорації наділяється корпоративними правами;
- корпорація створюється на засадах об'єднання капіталів. А не об'єднання осіб, тобто корпорація є власником майна, а не його члени;
- власність на вкладений у корпорацію капітал завжди відокремлюється від управління (на відміну від кооперативів, повних товариств і командитних товариств);
- управління в корпораціях здійснюється не її учасниками, а органами, яким спеціально доручена діяльність корпоративної юридичної особи – наймані працівники для здійснення управлінських функцій менеджменту;
- учасники корпорації об'єднані спільністю загального інтересу, який відбивається у аутсайдерських та інсайдерських інтересах, а також тих (працівників і менеджерів), хто не є акціонерами;
- наявність інституту соціального партнерства (соціального захисту членів трудового колективу).

Згідно з цим підходом, визначено три складові організаційних відносин функціонування механізму державного регулювання розвитку корпорації (рис. 1):

1. Інституціональна складова державної структури, основними функціями яких є визначення політики, стратегічних напрямів господарського, економічного, фінансового, соціального розвитку. Їх складають державні органи виконавчої влади, які впливають на формування структурної, економічної, конкурентної політики в країні.

2. Корпоративна складова включає структуру власності, органи управління, що належать до повноважень власників (загальні збори, спостережна рада, ревізійна комісія) і вищі органи структури управління підприємством, які можуть бути одноособовими (голова правління, генеральний директор) або колегіальними (правління, дирекція). До корпоративної складової також належать питання формування організаційної структури (лінійно-функціональної, штабної, дивізійної, матричної, логістичної, пірамідальної, мережевої структури тощо), яка якнайкраще сприяла б адаптації внутрішнього середовища корпорації зовнішньому та підвищенню ефективності її діяльності.

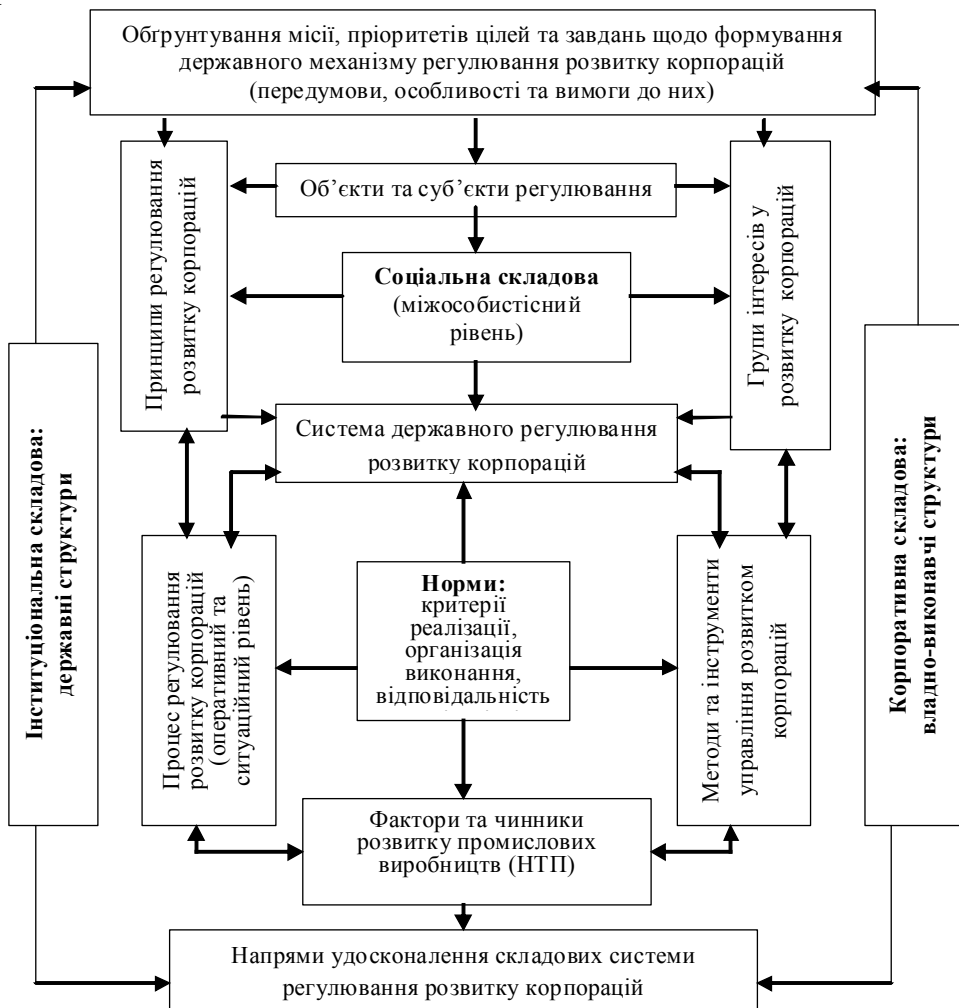

Рис. 1. Схема основних складових механізму державного регулювання розвитку корпоративних структур у промисловості

3. Соціальну складову утворюють міжособистісні відносини, що виникають через наявність широкого кола зацікавлених сторін (акціонерів, клієнтів, постачальників, менеджерів, працівників, державних органів влади та місцевого самоврядування, громадськості тощо), які безпосередньо впливають на соціально-економічну складову діяльності корпорації, визначаючи потребу подальшого розвитку. Вид зв'язків між ними створює потужний вплив на кінцевий результат діяльності корпорації, визначаючи структуру формальних і неформальних відносин, які більшою мірою засновані на людських відносинах, аніж на формальних організаційно-виробничих зв'язках. Інтереси цих груп можуть бути об'єднані загальною ідеєю, а можуть бути взаємовиключними. Досягнення балансу інтересів має вирішальне значення у прийнятті стратегічних рішень владними структурами та реалізації цих рішень виконавчими структурами.

Наступні складові механізму державного регулювання розвитку корпорацій містять:

1. Обґрунтування місії, цілей та завдань щодо формування механізму державного регулювання розвитку корпорацій. Визначаються передумови, особливості та вимоги до функціонування механізму, що створюється. Надається комплексне теоретичне обґрунтування етапів управління залежно від економічного стану корпорації:

- проведення масштабних маркетингових досліджень ринків та тенденцій їх розвитку, що мають базуватися на стратегічному підході, відображаючи різні міжгалузеві аспекти поліфункціональних зв'язків корпорації на внутрішньому та зовнішньому ринках;

- визначення можливостей та обмежень нормативно-правової області діяльності корпорації, що регулюють питання управління промисловими корпораціями та створюють відповідні умови для зростання їх ефективності. Формування цієї складової механізму державного регулювання розвитку корпорації потрібно здійснювати на основі комплексного підходу, що включає інституціональні обмеження середовища та управлінського персоналу, зайнятого у промисловій сфері та сфері державного управління;

- вирішення питань, які управлінські структури державного та корпоративного управління мають формувати як елементи регуляторного механізму, тобто вирішується якими мають бути організаційні структури управління владних і виконавчих органів;

- визначення набору критеріїв як індикаторів адекватного оцінювання процесу управління обраними методами, принципам та інструментам, що заперечують транспарентність та демократичність дій всіх учасників. Дотримання такого підходу дозволяє сформулювати зворотні зв'язки у механізмі регулювання розвитку корпорації, здійснювати моніторинг, контролювати та аналізувати процес управління, який погоджується з власниками корпорацій;

- практичну направленість механізму регулювання розвитку корпорації та нескладність у застосуванні його змістовної частини, що дозволяє гнучко реагувати на зміни.

2. Об'єкти та суб'єкти регулювання. Об'єктом механізму державного регулювання розвитку корпорації є різні типи розвитку, а суб'єктом – державні органи управління, місцевого самоврядування, компанії різних галузей економіки, а також громадські об'єднання. Суб'єкти самостійно приймають рішення щодо організаційної структури управління своїх компаній. Від адекватно обраної організаційної структури управління (їх типу) залежить ступінь впливу бізнес-процесу кожного підрозділу компаній, її партнерів на ефективність функціонування суб'єкта господарювання й, відповідно, на ефективність економічного середовища. Оскільки оргструктура управління може й буде

змінюватись, механізм повинен урегулювати можливі конфлікти між власниками компаній та органами державної влади, запобігаючи конфлікту інтересів (проблеми злиття, поглинання, рейдерство тощо).

3. *Систему державного регулювання розвитку корпорацій*, яка має визначити питання збалансованості ринків ресурсів у різних галузях промисловості у середньо- та довготерміновій перспективі. Державні органи управління можуть використовувати перспективне планування, що надає можливості запобігати кризовим явищам та сприяти зростанню конкурентоспроможності вітчизняних компаній. Такий підхід, при якому держава буде створювати належні умови, безумовно, зменшить трансакційні витрати всіх учасників, що безпосередньо впливатиме на ефективність бізнес-процесів.

4. *Групи інтересів* є різними залежно від ієрархічного рівня процесу регулювання, якій відбувається на державному, регіональному, галузевому та корпоративному рівнях. Проте, їх горизонт повинен дотримуватись обраної державної стратегії та тактики розвитку, і узгоджуватись із програмами розвитку галузей, що дозволяє компаніям надбати синергізму та стати успішними та конкурентоспроможними.

5. *Принципи регулювання розвитку*. У питаннях інтеграції зусиль держави та бізнесу щодо їх ефективної взаємодії, як правило, виділяють велику кількість принципів, а саме [8]: принцип стратегічної спрямованості; принцип оптимального співвідношення централізму та децентралізму; принцип зацікавленості; принцип взаємної відповідальності; принцип рівних прав; принцип індивідуальної оптимальності; принцип групової раціональності; принцип об'єктивності; принцип комплексності; принцип попередження; принцип багатоваріантності.

6. *Процес регулювання розвитку корпорацій* розглядається як предмет регуляторного впливу, який відображає комплекс методів управління.

7. *Методи та інструменти управління розвитком корпорацій* – складова механізму, яка є сукупністю методів: адміністративних, економічних, соціально-психологічних, ідеологічних, які застосовуються комплексно і обираються залежно від специфіки тієї чи іншої галузі промисловості. Однак, для здійснення структурної перебудови інституціональної сфери діяльності корпорації пропонується використовувати такі методи [9]:

– імперативний (метод підпорядкування). Державні органи, проводячи загальну економічну політику, вповноважені формувати нормативно-правову базу умов функціонування корпорацій, обов'язкові до виконання всіма виконавчими структурами управління корпорацією. Вироблені відповідні норми регулювання діяльності корпорації реалізуються шляхом інституціонального та управлінського впливу через дію імперативного методу на організаційну ієрархію управління;

– диспозитивний (метод координації, заснований на рівності сторін) використовується для вирішення певної проблеми, яка потребує створення окремої структури (можливо – віртуальної) для погодження умов, закріплення прав, повноважень та обов'язків кожної сторони. Диспозитивний метод найкраще працює у форматі горизонтальних зв'язків, а також може застосовуватись для узгодження питань управління підрозділами різного рівня, що виконують однакові функції, насамперед такі, як комітети, територіальні представництва, до повноважень яких належать фінансові, стратегічні, інвестиційні, кадрові питання та питання зовнішньої діяльності тощо;

– автономний (метод саморегуляції). Одночасно з нормативною базою, що регламентує діяльність визначених структур, відбувається процес їх самоорганізації та самоменеджменту. Іноді особливо важливо визначити, що стає джерелом розвитку або управлінського впливу: процеси організації чи самоорганізації. У більшості корпорацій ці процеси відбуваються одночасно. Сутність саморегулювання становить не так формування впливу комплексу факторів, що призводять до стійкої зміни у структурі організації на основі внутрішніх процедур і правил, як мультиплікативні ефекти, і насамперед – синергійний, що створює нові потреби корпорації, змінюючи її внутрішній та зовнішній профіль.

8. *Напрями удосконалення складових системи регулювання розвитку корпорації обираються*, якщо ефективність дій механізму знижується. Аналізуються причини зниження ефективності, що дозволяє вирішувати питання його удосконалення, або перебудови, починаючи з першого кроку – обґрунтування місії, пріоритетів, цілей та завдань державної економічної політики, модернізації механізму державного регулювання розвитку корпорації. Нормативною базою методів структуризації є система формальних норм, визначених та описаних у офіційних документах, які легітимізуються державними органами влади.

Висновки

Описані складові механізму державного регулювання розвитку корпорації є основою для забезпечення змісту реформування державного управління у сфері економічної політики та вдосконалення системи управління корпоративним розвитком. Запропонована концептуальна модель механізму державного регулювання розвитку корпорацій визначає структуру відносин між його складовими: інституціональною, владно-виконавчою та соціальною, як декомпозиція організаційно-структурних формувань з управління корпоративною власністю та соціумом відповідно до державної політики у цій сфері. Виробленню основоположних принципів останньої будуть присвячені наступні наукові дослідження.

Література

1. Економіка України в умовах глобалізації / М. П. Денисенко, А. П. Гречан, Ю. Б. Пінчук [та ін.] // Економіка та держава [Текст]. — 2006. — № 5. — С. 28—31.
2. Єфименко Т. Інституційне регулювання економічного розвитку / Т. Єфименко // Економіка України [Текст]. — 2011. — № 1. — С. 16—26.
3. Грищенко Н. В. Світовий досвід реструктуризації підприємств / Н. В. Грищенко // Актуальні проблеми економіки [Текст]. — 2007. — № 6. — С. 67—72.
4. Геєць В. Конкуренція в бізнесі і конкуренція в політиці / В. Геєць // Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України [Текст]. — 2007. — № 1. — С. 2—5.
5. Оліфіренко Л. Д. Державне регулювання та відповідальність у стратегії глобальної конкурентоспроможності промисловості України / Л. Д. Оліфіренко // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології [Текст] : зб. наук. пр. — Вип. 2(5). — Херсон : ХНТУ, 2011. — С. 98—104.
6. Грищенко Н. В. Світовий досвід реструктуризації підприємств... — С. 67—72.
7. Орлова Н. С. Державне регулювання зовнішніх механізмів корпоративного управління / Н. С. Орлова // Економіка та держава [Текст]. — 2009. — № 2. — С. 91—93.

8. Оліфіренко Л. Д. Формування механізму державного регулювання розвитку промисловості України // Вісник ЧДТУ [Текст] : збірник. — Чернігів : ЧДТУ, 2011. — № 4 (56). — С. 385—391.

9. Назарова Г. В. Механізм формування корпорації в інституційному середовищі / Г. В. Назарова // Наукові праці Дон НТУ [Текст]. — 2011. — Вип. 40-3. — С. 212—217. — (Серія: економічна).

L. Olifirenko

**LAW-MAKING FUNCTION OF THE STATE IN THE MECHANISM
OF INTERACTION OF CORPORATE STRUCTURES
WITH THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT**

The improvement of components of the mechanism of state regulation of corporation's development is suggested based on the institutional approach. The role of the state in creating a qualitatively new institutional environment concerning the stimulation of proposition of goods and services is defined.

Key words: mechanism of the state regulation, the institutional environment, the corporate structure.